

SZOMÁLIA: A NEMZETÉPÍTÉS KUDARCA

Erdős Attila
PhD hallgató
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
erdosattila@yahoo.com

Bevezető gondolatok

Csaknem két évtizeddel azt követően, hogy Szomáliában mintegy 300 ezer ember vesztette életét a polgárháború által előidézett éhínség következtében, az ENSZ 2011. július 20-án, ismét éhínség által sújtott övezetnek deklarálta az ország egyes részeit. Szokásához híven a nemzetközi közösség vészharang kongatása a világ figyelmének felkeltésére és egyben a humanitárius beavatkozás felhívására szolgált, viszont a legtöbb állam, habár elismerik a fenyegető katasztrófa mértékét, egyelőre vonakodik a klasszikus bukott államnak számító Szomáliában szerepet vállalni. 1993-ban az ENSZ történelmének legnagyobbíusabb nemzetépítő misszióját próbálta meg végrehajtani az Afrika szarván található országban, a vállalkozás azonban kudarcba fulladt. A nemzetközi helyzet ugyan más volt, de Szomália jelenlegi és akkori állapota kísér-

tetiesen hasonló, éppen ezért az 1990-es évek elején az Egyesült Államok gyámkodása mellett végrehajtott sikertelen ENSZ-misszió történetén keresztül lehet a legjobban bemutatni a jelenlegi helyzet komplexitását.

A bukott állam jellemzői

A bukott államok jellemzője, hogy a bukást előidéző belső konfliktus mély társadalmi, politikai és sok esetben etnikai, vallási gyökerekkel rendelkezik. A központi kormányzatnak kettő, de legalább egy felkeléssel kell egyidejűleg szembenéznie, miközben kemény küzdelem folyik a különböző frakciók között is. Az állam működésképtelensége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az erőszak totális beháborúvá fajul, aminek következtében a mindennapi, normális élet infrastruktúrája fokozatosan bomlásnak indul, majd működésképtelenné válik.¹

A polgárháborút előidéző okok – etnikai, vallási, nyelvi és a közösségek közötti gyűlölet – között a kapzsiság is szerepet játszik, különösen akkor, amikor valamelyik népcsoport által ellenőrzött területen olyan értékes nyersanyagokat találnak, mint az olaj. A polgárháborúban meggyengült állam nem képes ellenőrizni a határait, valamint bizonyos területek fölött egyszerűen elveszti az irányítást. A hivatalos kormányzat hatalma legfeljebb a fővárosra, és néhány etnikailag specifikus területre terjed ki. A bukott állam egyik mérőeszköze pontosan az, hogy mekkora földrajzi terület felett tud a központi kormányzat hatalmat gyakorolni, továbbá az, hogy mennyire névleges a kormány hatalma a vidéki városok, utak, víziutak fölött.² A bukott állam nem képes garantálni az állampolgárok biztonságát, így a lakosság kénytelen a környéket uraló hadúrhoz fordulni védelemért. Az állam működésképtelensége az élet minden területére kiterjed. Megszűnik az egészségügyi ellátás, összeomlik közigazgatási-, igazságszolgáltatási-, rendfenntartói-, valamint a közoktatásrendszer és szétrombolódik az infrastruktúra.³

Az élet minden területét átszövő hihetetlen mértékű korrupcióban meggazdagodó uralkodó elit, illetve a hadsereg vezetői vagyonukat külföldre menekítik, miközben a GDP gyakorlatilag a minimumra csökken. A gazdasági élet működésképtelenségével felvirágzik a csempészet, aminek köszönhetően nagy mennyiségű fegyver halmozódik fel az országban. Az ilyenkor beköszöntő természeti katasztrófa, illetve az ember által előidézett háborúk csakha-

mar éhínséget okoznak, ami a lakosságot folyamatos vándorlásra és menekülésre kényszeríti.⁴

Az összeomlott állam a bukott állam szélsőséges formája. A központi kormányzat és fennhatóság teljes hiányában, az összeomlott állam csak földrajzi fogalom. Az állam összeomlásával, szubállami szereplők veszik át a régiók felett az uralmat, kiépítik saját biztonsági hálózatukat, szankcionálják a kereskedelmi tevékenységet, és még nemzetközi kapcsolatokat is létesítenek.⁵ Az összeomlott állam legjobb példája Szomália.

„Az élet minden területét átszövő hihetetlen mértékű korrupcióban meggazdagodó uralkodó elit, illetve a hadsereg vezetői vagyonukat külföldre menekítik, miközben a GDP gyakorlatilag a minimumra csökken.”

Szomália

Az Afrika szarván lévő Szomália harcias törzseiről és iszlám hitüket keményen védelmező harcosairól már a 14. században említést tesznek. Mivel a terület nyersanyagokban igen szegény, a szűkös erőforrások birtoklása mindig jó ok volt a háborúra. A háborúk, valamint az agresszió elkerülésében komoly szerepe volt a nagy tekintélynek örvendő véneknek. A modern fegyverek megjelenésével és gyors elterjedésével ez a hagyomány azonban felborult. Puskával jóval könnyebb volt ölni, mint dárdával, ezt a problémát súlyosbította az az

öntörvényű felfogás is, hogy a szomálik úgy gondolják, hogy csak saját maguk, illetve Isten mondhatja meg, hogy mit csinálhatnak, mit nem.⁶

Szomáliát az 1884-85-ös berlini konferencián osztották fel. Ogadent és Haud-ot Etiópiához csatolták, Dzsibutit nyugaton Franciaország kapta, valamint a Kenyával létrehozott határ Dél-Szomáliát osztotta ketté. A Szomáliában benyomuló hatalmak az 1900-as évek elején ízelítőt kaphattak a szomáli harciasságból, mikor 20 éven át tartó háborút vívtak a britek által csak „örült mollának” hívott Mohamed Abdullah Hassan sejk függetlenségért harcoló csapataival. A háború és az általa előidézett éhínség következtében Szomália lakosságának 1/3-a pusztult el.⁷

A két világháború közötti időszakban Afrika szarváért Nagy-Britannia és Olaszország versengett egymással. Mivel Szomáliát képtelenség volt teljesen irányítása alá vonni, az 1920-as években Nagy-Britannia először a terület feladásán gondolkodott, de Etiópia 1935-ös olasz inváziója miatt a terület megtartása mellett döntött.⁸

A második világháború utáni évtizedekben Szomália északon brit, délen pedig olasz igazgatás alá került. Mindkét hatalom a terület gyors kiürítésében volt érdekelt, mivel egyik sem rendelkezett olyan gazdasági erővel, amelynek segítségével a fejletlen és visszamaradt szomáliai városokat, illetve tartományokat újjá tudták volna építeni. Szomália korlátozott belső gazdasági erő-

Szomália

Forrás:

4gwar.files.wordpress.com

Egy menekült élelemhez jut a dadaab-i táborban. Forrás: Roberto Schmidt/AFP/Getty Images

vel rendelkezett, ami kétségbeejtően kevés volt ahhoz, hogy erőműveket, utakat, iskolákat, csatorna- és vízhálózatot építsenek.⁹ Más afrikai államokkal ellentétben azonban Szomália erős nacionalista érzülettel ugrott neki a függetlenségnek, aminek alapja a közös nyelv, a pásztori társadalom hagyományain és tradícióin alapuló kultúra, valamint az iszlám hit volt. Harcias híruknek köszönhetően a szomáli területek lakossága egységesen homogén tudott maradni, azonban az 1960-ban bekövetkezett függetlenség nem volt teljes, mivel nem az eredeti Nagy Szomália területei váltak egységesen függetlenné. A Kenya északi részén fekvő szomálik által lakott területek, valamint Ogaden és Dzsibuti továbbra is idegen országok fennhatósága alatt maradt. Ugyanakkor a függetlenné vált területeken a belső egység megteremtése óriási kihívást jelentett, mivel a szenvedélyes nacio-

nalizmus alatt a klán-családok rendszerén alapuló komplex társadalom rejtett és rejlik mind a mai napig. Mindegyik klán-család alkánokra oszlik, ez adja az egyén identitás alapját, és nem pedig az, hogy honnan származik. Őt nagy klán-család létezik, mely a szomáli nemzetet alkotja: a Darod, a Hawiye, az Isaq, a Dir és a Digil-Mirifleh. A klánstruktúra határozza meg az alá- és fölérendeltségi viszonyokat, illetve a politikai hovatartozást. A rendszer igen instabillnak bizonyult, amit csak addig lehetett egységben tartani, ameddig a „Nagy Szomália” álom elérhetőnek tűnt.¹⁰

Mohammed Siad Barre és a tudományos szocializmus

Miután a nyugati hatalmak elutasították a függetlenné vált Szomália azon kérését, hogy segédkezzenek egy modern, a Nagy Szomália álom kivitelezésére alkalmas hadsereg felállításában, Szo-

mália 1963-ban gyorsan elfogadta a Szovjetunió ajánlatát, amely egy 10 ezer fős hadseregre és egy kisebb légi-erő felszerelésére vonatkozott. Az ezt követően 1964-ben Etiópiával vívott háború azonban gyors vereséggel végződött. 1969-ben katonai puccs segítségével Mohammed Siad Barre vette át a hatalmat, aki Szomáliát marxista állammá nyilvánította. Barre életre hívta a Szomáli Forradalmi Tanácsot (Somali Revolutionary Council), amelynek tagjai nagyrészt a hadsereg tisztjei közül kerültek ki. Rendszerét a tudományos szocializmus alapján akarta felépíteni, amellyel párhuzamosan lépéseket tett a klán rendszer felszámolására, igyekezett csökkenteni az iszlám szerepét, valamint szocialista gazdasági rendszert próbált meg bevezetni. Tervei végrehajtásához a Szovjetuniótól kért és kapott segítséget. A Barre rezsim korai szakaszában a szegénység, fejletlenség és az erőszak továbbra is fennmaradt, de az ország központi hatalom alatt történő egyesítése megteremtette a stabilitás lehetőségét.¹¹ 1972-ben a szovjetek Berbera kikötőjének használatért cserébe beleegyeztek, hogy felszerelik a szomáli hadsereget. 1977-re a Szomália hadserege már 37 ezer főt számlált, rendelkezett nehéz tüzérséggel és modernizált légierővel is.¹²

A szovjetek addig voltak érdekeltek Szomália támogatásában, míg a szomszédos Etiópiában sikeres kommunista államcsíny következtében hatalomra nem jutott Mengistu Haile Mariam. Ettől kezdve az ösellenéseknek gyakorlatilag szocialista testvérekké kellett volna válniuk, ami Barre számára elfogadhatatlan volt.¹³ Mikor Mengistunak

gondjai akadtak Eritreában, Barre elérkezettnek látta az időt, hogy valóra váltsák a dédelgetett Nagy Szomália tervét, és reguláris csapatokat küldött Ogadenbe az ottani lázadás támogatására. Két hónapon belül Ogaden nagy részét elfoglalták. Mikor Barre további katonai felszerelést kért, a szovjetek visszautasították, ezért felbontotta a velük kötött Barátsági és Együttműködési Megállapodást, és kiutasította őket az országból. Ezt követően a szovjetek teljes süllyal az etiópok mögé álltak, akik kubai segítséggel 1978 márciusában tönkre verték az Ogadenben lévő szomáli hadsereget.¹⁴

Az ogadeni háború elveszésével Barrenak nehézségei támadtak a hatalom megtartásával. A szomáli harci kultúrában a vereség a gyengeség jele, és egyben lehetőség arra, hogy a vezért leváltsák. A vereség következményeként a Darod klánba tartozó Majerteyn alklánból származó tisztek megpróbálták Barre-t megbuktatni.¹⁵ A lázadás leverését követően néhány vezetőjük Etiópiába menekült, ahol megalapították a Szomáli Üdvözülés Demokratikus Frontot (Somali Salvation Democratic Front – SSDF), és gerilla háborúba kezdtek Barre rezsimje ellen. Az ellenállás terjedésének következtében létrejött a második gerilla mozgalom is, a Szomáli Nermzeti Mozgalom (Somali National Movement – SNM), amelynek tagjai az Isaq klánból kerültek ki, szintén etióp támogatással.¹⁶

Barre kemény katonai és gazdasági intézkedésekkel válaszolt. Szakítva korábbi politikájával, hatalmának megtartása érdekében kihasználta a klán rivalizálásban rejlő előnyöket, támasz-

kovda saját klánjára a Darodba tartozó Marehanra. 1987-re a hadsereg tisztjeinek a fele a Marehan vagy az ahhoz tartozó klánokhoz tartozó emberekből került ki.¹⁷ A klánok közti rivalizálás felélesztése előrevetítette a fennálló politikai rend meggyengülését és egyben a polgárháború rémképét.

Szovjetellenességének következtében a Barre rezsim nyugati segílyt kapott. Az Egyesült Államok az 1980-as években 800 millió dollár értékű támogatást adott Szomáliának, ennek negyedét fegyverben a kikötők használatának cseréjébe. Az Egyesült Államok mellett Olaszország is 1 milliárd dollárnyi segílyt nyújtott, felét katonai felszerelésben. A segílyt Barre arra használta, hogy a hozzá hű embereket megjutalmazza és gazdaggá tegye. Egy 1988-as Világbank-tanulmány szerint az élelmiszersegélyezés 14-szer gyorsabban nőtt, mint az élelmiszerfogyasztás. Szomália önfenntartóból, élelmiszer importőrré vált.¹⁸

1987-ben Szomália északi részén lázadás tört ki, Barre 1988-ban kölcsönös megállapodást kötött Mengistuval, miszerint egyik sem támogatta a másik politikai ellenfelét, ezáltal Mengistu csapatokat tudott a szomáliai határról Eritreába vezényelni, Barre pedig esélyt kapott arra, hogy szétzúzza az Észak-Szomáliában tevékenykedő SNM-t. A megállapodás következményeként a lázadók fokozták tevékenységüket és néhány várost ostrom alá vettek, köztük a régió fővárosát Hargeisa-t is. A felkelők elleni harcokba Barre bevettette a légierőt, amelynek következménye a városban élő civilek százai esetek áldozatul a bombázásoknak. A hadműveletek alatt Barre gyakorlatilag elvesz-

tette államfői státuszát, és klánvezérként viselkedett.¹⁹

A külföldi segílyek elapadtak, 1988-ban az Egyesült Államok beszüntette a katonai, majd 1989-ben a gazdasági segílyezést, és ezzel párhuzamosan Olaszország is megvonta a támogatását. A klán háborúk közepette az ország a szétesés felé haladt. Az ogadeniek a Darod klánból megalapították a Szomáli Hazafias Mozgalmat (Somali Patriotic Movement), valamint a Hawiye, az ország középső részét, és Mogadishut is ellenőrzés alatt tartó klán, létrehozta az Egyesült Szomáli Kongresszust (United Somali Congress – USC).²⁰ 1989-re Szomália a nyílt polgárháború szélére sodródott. Barre, hogy időt nyerjen, 1990-re általános választást ígért, de elkésett, ugyanis az ellenzéki csoportok fegyveres felkelőkkel váltak, és megkezdték előrenyomulásukat Mogadishu felé. Majdnem egyéves harc után Barre elmenekült Mogadishuból Kismayuba, de a felkelők onnan is kiűzték, akárcsak Szomália nagy részéről.²¹

Szomália szétesése, Mohammed Farrah Aidid felemelkedése

Barre legyőzésében kulcs szerepet játszott az USC vezetője, Mohammed Farrah Aidid, akinek milíciája a Habar Gedir-ből, a Hawiye alkánjából került ki. Aidid csapatai Barre elűzése után megörökölték a hadsereg felszerelésének nagy részét, így ő maga gyakorlatilag Szomália legerősebb hadurává vált. 1991. január 29-én azonban az USC névleges vezetője Ali Mahdi elnöknek kiáltotta ki magát, ami miatt Aidid és Mahdi milíciái között összecsapások bontakoztak ki. Mogadishu csatatérré változott,

utcait ellepték az egymással harcoló fiatal milicisták szájukban khat-tal (kábitószér tartalmú növény levele), kezükben pedig AK-47-es kalasnyikovokkal, valamint megjelentek a konfliktust jól szimbolizáló Toyota terepjárók felszerelve szovjet gyártmányú gépfegyverekkel (Technicals).²² A harcok következtében, melynek során többször is aknavető és ágyú bevetésével támadták egymást a szemben álló felek, az egykor az Indiai-óceán ékkövének tartott Mogadishu belvárosa romhalmazzá vált.

Néhány hónappal bukása után Barre szülő körzetében sereget toborzott, és megkezdte menetelését a főváros felé, felégetve és kirabolva minden egyes farmot, ami az útjába került. Aidid és Barre milíciái a Szomália éléskamrájának is tartott termékeny, a Jubba és a Shebelle folyók által határolt területen harcoltak egymással. A folyamatos összecsapá-

sok miatt nem lehetett dolgozni a földeken, a farmerek maguk, terményeikkel és állatállományukkal együtt gyakran áldozatul estek a területen fosztogató csapatoknak. A földművelő népesség nyomora, az egész szomáli nép nyomorává vált, mikor az éhínség megjelent az országban. A kialakuló káoszban Aidid jelentette az egyetlen biztos megoldást, gyakorlatilag a segélyszervezetek is tőle kértek segítséget, így jött létre az a különös szimbiózis, hogy az a hadúr segítette a segélyszervezetek munkáját, aki miatt részben ezekre a szervezetekre szükség volt. Aidid volt az egyetlen, akinek elég tekintélye és hatalma volt ahhoz, hogy biztonságot szolgáltatasson.²³

UNOSOM I

A Szomáliában fenyegető éhínség hírére a világ, amely ekkoriban a Balkánon kibontakozó krízissel volt elfog-

A víz a legnagyobb kincs a menekülttáborokban. Forrás: Roberto Schmidt/AFP/Getty Images

lalva, csak nehezen mozdult. A helyzetet súlyosbította az, hogy az anarchiában a milicisták kifosztották a kikötőkben lévő segélyszállítmányokat, amit később pénzért értékesítettek. A Nemzetközi Vöröskereszt már 1991 decemberében felhívta a figyelmet a közelgő katasztrófára, de mivel az ENSZ és a többi segélyszervezet nem volt jelen, ekkor még nem sikerült elérnie a beavatkozást.²⁴ A segélyezést nehezítette, hogy a segélyszervezetek védelem hiányában kénytelenek voltak a miliciák harcosait felfogadni a szállítmányok kísérésére, akik viszont elképesztő összegeket kértek szolgálataikért, amit az út végére érve a legtöbb esetben zsarolással megszoroztattak.

Szomália humanitárius katasztrófájának média figyelmét fölhasználva a segélyszervezetek egyre nagyobb nyomást gyakoroltak az ENSZ-re, az USA kongresszusára és a Bush kormányzatra a beavatkozás érdekében. Az Egyesült Államok vezetése azonban nem rendelkezett komolyabb elképzelésekkel fekete-Afrikát illetően. Az új világrend hirtelen szakadt az egyedül maradt szuperhatalom nyakába, amit rögtön egy sikeres háborúval köszöntöttek a Perzsa-öböl térségében. Szomália nem bírt komoly nemzeti érdekekkel az Egyesült Államok számára, ugyanakkor Washingtonnak demonstrálnia kellett, hogy kiáll az általa fontosnak tartott emberi és politikai értékek mellett.

A Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsának elnöke, Colin Powell azonban ellenezte a szerepvállalást. Powell az öbölháború után adta ki az ún. Powell-doktrínát, ami szigorú kritérium rendszert és szempontokat állí-

tott az amerikai hadsereg poszt-bipoláris világban történő bevetésére. Powell és a vezérkari főnökök számára Szomália több okból kifolyólag nem felelt meg a kritériumoknak. Többek közt:

1. a konfliktust régi, belső klánviszály hajtotta,
2. a jól felfegyverzett milicistákat nem lehetett megkülönböztetni a népesség többi részétől,
3. Szomália terepe taktikai és logisztikai nehézségeket jelenthetett az amerikai csapatok részére, és az Egyesült Államoknak nem volt nemzeti érdeke Afrika Szarvánál beavatkozni.²⁵

„A léghíd segítségével 48 000 tonna élelmiszert és gyógyszert juttattak el a Szomáliában tevékenykedő különböző segélyszervezeteknek, azonban a problémát továbbra is a segélyek szétosztását akadályozó fegyveres bandák jelentették.”

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1992. január 23-án fogadta el a 733-as határozatot, amely többek közt a Szomáliának nyújtandó kiterjesztett humanitárius segélyezésről szólt, és teljes körű fegyverembargót rendelt el.²⁶ Végrehajtását az Aidid és Mahdi között 1992 márciusában megkötött fegyverszünet tette lehetővé. A határozat meglehetősen későn került elfogadásra, ami egyrészt jól jelzi, hogy a nemzetközi közösség milyen lassan, csak akkor mozdult, mikor a katasztrófa már elke-

rülhetetlenné vált, másrészt viszont az első lépés volt a beavatkozás legalizálása felé, habár elég erőtlen próbálkozásnak bizonyult.

1992. április 4-én az ENSZ Biztonsági Tanács elfogadta a 751. határozatot, amely alapján létrejött a United Nations Operations in Somalia (UNOSOM)²⁷ kezdetben 500 pakisztáni békefenntartó Szomáliába történő telepítésével. Boutros-Ghali ENSZ főtitkár az UNOSOM helyszíni előkészítésével a veterán algír diplomatát Mohamed Sahnoun-t bízta meg.

Sahnoun május 4-én érkezett meg Mogadishuba gyakorlatilag egyszál magában, minden egyéb nélkül. Augusztusra sikerült meggyőznie Aidid-ot, hogy engedje be az ország területére a segélyszállítmányokat biztosító 500 fős pakisztáni békefenntartó egységet. Sahnoun nyitott a szomálik felé, és igyekezett párbeszédet kialakítani a klánok időseivel, ami által sikerült kivívnia tiszteletüket, de ahhoz, hogy kézzel fogható eredményeket tudjon elérni, az ENSZ-től több támogatásra lett volna szüksége. Az ENSZ bürokratizmusa miatt azonban semmi sem történt. Shanoun kritizálni kezdte a szervezetet annak semmittevéséért, ezért Boutros-Ghali főtitkár menesztette.²⁸

UNITAF - A beavatkozás

1992 nyarán Szomáliában az éhínség olyan méreteket öltött, hogy a Nyugat aligha maradhatott tétlen. A július 30-án a New York Times hasábjain megjelent cikk alapján az amerikai erőfeszítések, hogy légi úton élelmiszert szállítsanak, sikertelennek bizonyultak az éhínség leküzdésében, mivel a fegyveresek

miatt a segélyszállítmányok rendre nem jutottak el a megfelelő helyekre, nyilvánvalóvá téve azt a tényt, hogy ennél többet kellene tenni.²⁹

A növekvő nyomás alatt, valamint a közlegő elnökválasztás tükrében a Bush adminisztráció egyre inkább a beavatkozás mellett kötelezte el magát. Ennek első lépése az augusztusban indított Operation Provide Relief volt, melynek keretében tíz darab C-130-as szállítógépet telepítettek Mombasába, Kenyába. A légihíd segítségével 48 000 tonna élelmiszert és gyógyszert juttattak el a Szomáliában tevékenykedő különböző segélyszervezeteknek, azonban a problémát továbbra is a segélyek szétosztását akadályozó fegyveres bandák jelentették.³⁰

Az amerikai adminisztráció számára nyilvánvalóvá vált, hogy a szállító kapacitás megnövelésével, valamint a segélyezés kiterjesztésével a szárazföldi alakulatok telepítését csak elodázní tudja, elkerülni nem. Ugyanakkor Bush elnöknek komoly gondot okozott az Egyesült Államok új világrendben betöltött szerepének definiálása. Nem minden amerikai szerette volna, hogy ha az Egyesült Államok veszi magára a csendőr szerepet, annak ellenére, hogy a Szenátusban, valamint a médiának köszönhetően egyre többen támogatták a harcoló alakulatok küldésének gondolatát. A csapatok telepítésének ellenzői nem látták, hogy milyen amerikai nemzeti érdek fűződik Szomáliához, ami viszont a legnagyobb kérdés volt, hogy abban az esetben, ha beavatkoznak, akkor az amerikai hadsereg egységei vajon meddig maradnak Szomáliában. Az amerikai hadsereg beveté-

Üres növényi olaj konzervdobozok. Forrás: Rebecca Blackwell/Associated Press

sére készülő politikai és katonai vezetés elképzelése az volt, hogy az Operation Restore Hope hadműveletet 1993 márciusára teljesítik, majd azt követően az Egyesült Államok átadja a feladatot az ENSZ-nek.³¹

1992. december 3-án az ENSZ BT a 794-es határozatában döntött az United Nations Intervention Task Force (UNITAF) létrehozásáról. A határozat elfogadásával és az UNITAF létrejöttével az addig tervezett Operation Restore Hope mozgásba lendült, csak hogy már a misszió kezdeténél vita volt az Egyesült Államok vezetése és az ENSZ között, mivel az utóbbi le akarta fegyverezni a milíciákat, amit az amerikai hadvezetés a várható veszteségek lehetséges minimalizálása miatt nem támogattott.³²

Az eredeti amerikai elképzelés 4 fázisú hadművelettel számolt. Az I.

Fázisban a tengerészgyalogosok partra szállnak, és biztosítják a kikötőt, annak létesítményeit, és a repteret. A II. Fázisban az amerikai csapatok átveszik az irányítást Mogadishu és környéke felett. A III. Fázisban az UNITAF csapatok dél felé történő előrenyomulásával irányítás alá vonják Kismayu városát és a Shebeelle-völgyet. Végül a IV. Fázisban az UNITAF átadja az irányítást a leendő UNOSOM II-nek, aminek a török tábornok Cevik Bir, és a nyugalmazott amerikai admirális Jonathan Howe lett a tervek szerint kinevezve.³³

Az első amerikai egységek 1992. december 9-én éjszaka szálltak partra Mogadishunál. Senki sem várt rájuk, csak a nemzetközi sajtó népes képvisellete. Az amerikaiak fogadtatása alapvetően kedvező volt, de érkezésükig legalább 125 ezer ember halt éhen. Szomá-

lia az éhínség legrosszabb részén már túl volt, ám annak ellenére, hogy az amerikaiak segítséget jelentettek, a közvélemény pár hónap múlva kezdett ellenük fordulni, aminek alapvetően két oka volt.³⁴

Az első, hogy Robert Oakley, az Egyesült Államok korábbi Szomáliába akkreditált nagykövete tető alá hozott Aididdel és Mahdival egy megállapodást 1992. december 11-én, hogy megnyerje támogatásukat az amerikai jelenléthez. Az esemény pozitív média visszhangot kapott, viszont az egyezmény politikai szerepet adott a haduraknak, meghagyva és partneri rangra emelve hatalmukat, ami által nem lehetett ebbe a megállapodásba más társadalmi szereplőt bevonni. Így az amerikaiak elszalasztották azt a lehetőséget, hogy a háborúba belefáradt nép akaratával egyezően felszámolják a hadurak hatalmát.³⁵

Az igazi gond azonban az volt, hogy a zéró veszteség elvet szem előtt tartva, az amerikai hadsereg meg sem kísérelte lefegyverezni a milíciákat. Ez a legtöbb szomáli számára azt jelentette, hogy az Operation Restore Hope nem sokkal volt több, mint cinikus megállapodás az amerikaiak és a hadurak között, hogy az amerikai hadsereg gyorsan kivonulhasson.³⁶ Tény persze az is, hogy az amerikai hadvezetés becslése szerint, csak a főváros teljes lefegyverzéséhez 45 ezer katonára lett volna szükség. Ekkora csapatlétszám telepítéséhez sem forrásokkal, sem pedig politikai támogatottsággal nem rendelkezett az Bush adminisztráció.

Az UNITAF derékhadát mintegy 10 ezer katonából álló amerikai kontingens alkotta, melyben két gyalogos

zászlóalj, és légi hadosztály, valamint egy tüzérségi és támogató hadosztály kapott helyet. Ez önmagában is jelentős katonai alakulatnak számított. A koalíciós csapatok közt megtalálhatóak voltak a franciák, belgák, olaszok, marokkóiak, ausztrálok, pakisztániak, valamint maláj és kanadai csapatok. Az Operation Restore Hope hadműveletben 23 ország 38 ezer katonája és 49 különböző segélyszervezet dolgozott össze annak érdekében, hogy az élelmiszert eljuttassák a megfelelő helyekre.³⁷

Annak ellenére, hogy az Aididdel és Mahdival kötött említett egyezmény viszonylagos békét hozott, nyilvánvalóvá vált, hogy a biztonság nem fenntartható Szomália teljes lefegyverzése nélkül. A felismerés az UNITAF számára új feladatot adott, és 1993 januárjától Mogadishuban megkezdődtek a rajtaütések, amelyek elképesztő eredményeket produkáltak.³⁸ Az egyik rajtaütés alkalmával egy földalatti alagútrendszerben 1000 tonna fegyvert foglaltak le, és semmisítették meg.³⁹

Az új feladat persze áldozattal is járt 1993. január 14-én egy tengerészgyalogos életét vesztette, amikor milicisták ütöttek rajta a járőröző egységen. Ettől kezdve az amerikai csapatok még agresszívabbakká váltak, és több sikeres akciót hajtottak végre, amelyek során fegyverek nagy mennyiségét semmisítették meg. Az UNITAF odaáig ment, hogy Mogadishutól délre nekiálltak a falvakban a régi falutanácsokat visszaállítani, valamint megkezdték a nemzeti rendőrség újjászervezését. A probléma azonban az volt, hogy hogyan adják át a stafétát az UNOSOM II-nek, amely csapathíánnyal küszködött.

Annak ellenére, hogy a politikai döntéshozók folyamatosan azon fáradoztak, hogy a nemzetközi közösség átvegye a humanitárius akció irányítását, az amerikai parancsnokok nem látták alkalmasnak az ENSZ-t a feladat elvégzésére. Boutros-Ghali főtitkár javaslatot tett arra, hogy egy 28 000 fős békefenntartó erő váltsa föl az UNITAF csapatokat. Ugyanakkor az UNOSOM II-re olyan feladatok vártak, mint a nemzeti rendőrség felállítása, Szomália mezőgazdasági önellátásának megteremtése, az infrastruktúra újjáépítése, nemzeti megbékéltetés és persze a biztonság fenntartása, amire ekkora csapatlétszámmal nem lehetett, és nem is volt felkészülve.⁴⁰

Aidid jó indulata az amerikaiak felé is lassan kezdett elpárologni, mikor csapatait és szövetségesét ellenlábasai a belga és amerikai csapatok szeme láttára üzték ki Kismayuból. A helyzetet tovább élezte, hogy Osman Ato, Aidid legfőbb fegyverbeszállítója, azzal vádolta az amerikaiakat, hogy csak az ő fegyverkészletét vették el, miközben ellenséges klánokét érintetlenül hagyták. Emiatt folyamatos tüntetések és megmozdulások kezdődtek az ENSZ ellen, miközben a Biztonsági Tanács nagyszabású nemzetépítő tervet vizionált, ami teljesen újjáépítette volna Szomália gazdasági, politikai és jogi rendszerét. A gond csak az volt, hogy miközben Oakley az elért eredményeket hangoztatta, a legfontosabb dolog az ország lefegyverzése elmaradt, így aligha volt elképzelhető egy komplikáció nélküli nemzetépítő feladat. A közelgő mandátum átadás éppen ezért magába rejtette a közelgő katasztrófa képét is, mivel az

Operation Restore Hope ugyan visszaállított valamennyi reményt, de ugyanakkor elszalasztott egy nagy lehetőséget is.⁴¹

UNOSOM II

1993. május 4-én az Egyesült Államok átadta a vezetést az ENSZ-nek, így beindult az UNOSOM II, és a pakisztániak lettek Mogadishu biztosításáért a felelősek. Az ENSZ megerősítette azon szándékát, hogy begyűjtse a fegyvereket, ami Aidid számára a korábbi gyakorlatból kiindulva azt jelentette, hogy elveszti a dominanciáját. Ezért az ENSZ kísérlete alpból kudarca volt ítélve. Aidid rádióadásban kezdett propagandát a nemzetközi közösség ellen, ezért az ENSZ döntött a rádióállomás és adás megszüntetéséről, amely feladatot a pakisztáni katonákra bízta.⁴²

Az 1993. június 5-én végrehajtott akció vérfürdőbe torkollott. A helyszínre érkező pakisztáni katonákat megtámadták, ezzel egy időben támadást ért egy őrzőegység, valamint azokat a katonákat is, akik az élelmiszert őrizték. Huszonöt békefenntartó esett el, akiket a legtöbb esetben darabokra szedte a tömeg.⁴³

Az UNOSOM II-t alapvetően harciasabb feladatokra hozták létre, ahol az amerikaiak vitték a vezető szerepet. Szomáliában 18 000 ENSZ katona volt, de az eredetileg tervezett 35 000-rel sem tudták volna kivitelezni a terveket, amely gyakorlatilag folyamatos, napi szintű összecsapásokkal járt volna. Az amerikai csapatok élén Montgomery tábornok állt, aki egyben az UNOSOM parancsnok helyettese volt, de nagyrészt önállóan tevékenykedhetett.

Montgomery készen állt arra, hogy ha kell, erővel szerezzen érvényt az ENSZ döntéseinek. A harcias fellépése soha nem jöhetett volna jobbkor Aidid-nak, aki az ENSZ elleni propagandát az amerikai csapatokra is kiterjesztette. A szomáliában ismét felerősödött a külföldi behatólókkal szembeni ellenséges érzés, és az éhség elmúltával már könnyű volt az embereket arra ösztökélni, hogy harcoljanak a saját klánjukért.⁴⁴

A pakisztáni katonák lemeszárlását követő napon június 6-án az ENSZ BT elfogadta a 837. számú határozatot, amelyben elítélte a támadást. Jonathan Howe nyugalmazott admirális, aki az ENSZ szomáliai speciális nagykövete, valamint a nemzet építési kampány fő felelőse volt, 25 000 dolláros vérdíjat tűzött ki Aidid fejére, ami gyakorlatilag a hadiállapot beálltát jelentette. Június 14-én amerikai légicsapások semmisítették meg Aidid rádióállomását, cigarettagyárát, amelyet csapatok állomásoztatására és fegyverek tárolására használtak, valamint néhány fegyverraktárt, ahol nehézfegyvereket is tároltak.⁴⁵

Az UNOSOM II katonái rendkívül nehéz helyzetben találták magukat, mivel Szomáliában nem lehetett megkülönböztetni a barátot az ellenségtől. Az amerikaiak megismételték ugyanazt a hibát, amit Vietnamban is elkövettek, nem ismerték az ellenségüket, ezért nem is értették őket, különösen azt, hogy a milicisták szemében miért ők váltak agresszorokká. Nem értették meg, hogy az általuk minden baj forrásának tartott Aidid, klánvezér volt, ami a klán társadalom csúcsát jelentette, ráadásul nemzeti hős, aki elkergette Barre-t.⁴⁶

Óriási problémát jelentettek az ENSZ főhadiszálláson dolgozó szomálik, akik Aidid besúgóí voltak, így a hadúr mindent tudott a belső rendszerről, és az utasításokról. 13 000 békefenntartó volt Mogadishuban, de egy sem mert éjszaka azt utcákon járőrözni. A milícia morálja magas volt, míg a békefenntartóké egyre alacsonyabb. Nem javította a helyzetet az sem, hogy az információ áramlása az amerikaiak közt igen körülményes volt. A CIA által szerzett híreket először el kellett küldeni Langleybe, majd ott döntöttek annak felhasználhatóságáról és csak utána adták át a katonáknak, így a jó értesüléseket sem tudták felhasználni az idővesztés miatt.⁴⁷

Július 11-én amerikai helikopterek és csapatok hajtottak végre rajtaütést Adbi Hassan Awawl 'Qaybdiid' házában, ahol a Habar Gedir klán, Aidid milícia klánjának idősei gyűltek össze, annak érdekében, hogy megtárgyalják az UNOSOM-mal folytatandó lehetséges nyílt párbeszédet. A rajtaütés következtében 54 ember vesztette életét, köztük Haji Mohamed Iman Aden sejk, a Habar Gedir klán 90 éves időse – Aidid nem volt a halottak között.⁴⁸ A szomáli harci kultúrában a gyilkosságért a vérbosszú elkerülése végett nagyon magas árat kell fizetni. Az egyezéshez mindig szükség volt a tiszteletnek örvendő vének közvetítésére, akiket az amerikai hadsereg ezzel az akciójával gyakorlatilag kiirtott. Ezzel a rajtaütéssel az ENSZ-misszió átlépett egy olyan határt, ahonnan már nem volt visszaút.

Howe elégedett volt, de az legtöbb ENSZ tisztviselőt megdöbbenetette, hogy a nemzetközi közösség ilyen meszárlásban részt vett. A szomálik számára az

ENSZ főhadiszállása a gyilkosok táborává vált, az amerikaiak pedig a haragjuk tárgyává, és haragjukat csakis az amerikai katonák ellen elkövetett bszszúval lehetett csillapítani.⁴⁹ Aidid elfogásához Howe speciális egységeket kért. Kérését Madeleine Albright külügyminiszter is támogatta Mogadishuban tett júliusi látogatása után. A csapatlétszám emelését azonban Colin Powell nem támogatta. Powell szerint önmagában már az is rossz volt, hogy harcoló alakulatokat kellett használni az élelmiszer szétosztásához. Szomáliában ugyanazt látta, mint Boszniában, Libanonban és akár Irakban, régi, mélyen gyökerező belviszályt, ahol az Egyesült Államoknak nem volt stratégiai érdeke, és éppen ezért keresnivalója sem.⁵⁰

Az Aidid erőivel történő néhány összecsapás után Powell meggondolta magát, és augusztus végén az Egyesített Különleges Hadműveleti Vezetés (Joint Security Operations Command – JSOC) létrehozta a Task Force Ranger-t (TF Ranger), amelynek feladata Aidid és legfőbb parancsnokainak elfogása volt az erre a célra kidolgozott Operation Gothic Serpent keretei közt. A TF Ranger élére William Garrison tábornokot nevezték ki és sorai között a 75. gyalogos ezred 400 Rangere, valamint a különleges erők 130 Navy Seal és Delta Force katonája is megtalálható volt. A katonák feladata látszólag egyszerűnek ígérkezett, elkapni Aidid-ot, amitől azt remélték, hogy az UNOSOM II hamar visszatér eredeti feladatához: a nemzetépítéshez.⁵¹ A gond azonban az volt, hogy speciális egységek, csak megfelelő hírszerzés mellett lehetnek sikeresek, csakhogy épp ennek voltak híján az

amerikai és az ENSZ csapatok Szomáliában.⁵²

Az információhiány következtében az amerikai egységek több sikertelen rajtaütést hajtottak végre, például a Médecins Sans Frontières, vagy az ENSZ épületein. Az egyik legnagyobb melléfogásuk az volt, amikor Aidid vérellenségének, Ali Mahdinak egyik klántagját Ahmed Jilao-t vették őrizetbe 38 egyéb klántaggal együtt. Jialo melleleg az ENSZ helyi rendőrbizottságának volt a feje. Megfelelő információ hiányában az amerikaiak egymás után követtek el hibákat, ami negatív hatással volt a moráljukra is. További probléma volt, hogy az amerikaiak nem működtek együtt a többi ország békefenntartóival. Az Aidid utáni hajsza a háborút személyes küzdelemmé tette a hadúr és az Egyesült Államok hadserege között, miközben Washington nem tudott eredményeket felmutatni. A kongresszusi támogatás egyre csökkent, és az amerikai katonák veszteségei miatt egyre nagyobb volt a nyomás az adminisztráción, hogy vonja ki a csapatokat.⁵³ Washington fogytán volt az időnek, miközben a szomálik a kifárasztásra játszottak.⁵⁴

Black Hawk Down

A milicisták szeptember 25-én lelőttek egy UH-60 Black Hawk típusú helikoptert, és a három amerikai katona holttestét, akik a gépen voltak meggyalázták. Az eset egyértelmű jele volt annak, hogy megtalálták az amerikai taktika legsebezhetőbb pontját, és felkészültek a katonákkal való összetűzésre. Ennek ellenére, mikor 1993. október 3-án az amerikaiak fülest kaptak, hogy Aidid és

A szárazság az állatokat sem kíméli. Forrás: Glyn Riley/HelpAge International via Reuters

emberei a Bakara piac mellett a Black Sea körzetben lévő épületben gyülekeznek, a támadás megtervezésénél a megszokott sablont alkalmazták. A körzet Aidid fellegvára volt, tele állig fellegyverzett milicistákkal, éppen ezért rizikós volt hadművelet végrehajtása. A támadásra 16 helikoptert, Rangereket,

Deltásokat, valamint földi konvojt küldtek, összesen 160 embert. A támadás kezdeténél huszonnégy szomálit tartoztattak le, köztük Aidid közeli segítőit, ám nem sokkal később a milicisták két Black Hawk helikoptert lelőttek, és az amerikai csapatok olyan csatában találták magukat, ahol minden irány-

ből tűz alá vették őket. A reptérről küldött felmentő csapatok heves tüzharcba keveredtek, 100 katona 30 perc alatt 60 000 töltényt lőtt ki, mielőtt visszavonultak volna, mivel a barikádokon képtelenek voltak áttörni. A városban rekedt amerikai csapatok arra kényszerültek, hogy egész éjszaka fedezékben maradjanak teljesen körbezárva a milícia által. A kevesebb mint 1 órás hadművelet 15 órás véres küzdelemmé fajult. A mogadishui csataként elhíresült összecsapásban tizennyolc amerikai katona esett el és hetvenhárom sebesült meg súlyosan, Mike Durant az egyik lezuhant helikopter pilótája, pedig fogságba esett. Néhány amerikai katona holttestét a milicisták végighúzták a város utcáin, amit a nemzetközi média is bemutatott. Hozzávetőlegesen 1000 szomáli veszítette életét, ők mégis győzelemként értékelték a napot.⁵⁵

Az amerikai adminisztrációt meglepték az események, különösen sokkoló volt a média által bemutatott meggyalázott katonák holttesteiről készült felvételek. Clinton elnök politikát váltott, és az ellenségeskedés helyébe a megbékélés politikája lépett. A katonákat ki akarták vonni, de ennek biztosítására először további 5000 katonát küldtek, valamint el kellett érni Mike Durant szabadon engedését is, amihez az ágyú-naszád diplomáciát alkalmazták.⁵⁶

Persze a hazai kövéleményt biztosítani kellett, hogy az amerikai áldozat nem volt hiábavaló, de a mogadishui harcok következtében a csapatok kivonása elkerülhetetlenné vált. Az amerikai csapatok morálja egyre lejjebb esett, különösen azt követően, hogy Durant elengedése után a csapaterősítések elle-

nére tapintható volt a küszöbön álló távozás. A katonák a politikusokat okolták, akik véleményük szerint nem hagyták őket elvégezni a munkát, de a veregséghez az is hozzájárult, hogy az átlag katona számára sem volt nyilvánvaló az első pillanattól kezdve, hogy valódi háborúba csöppentek.⁵⁷

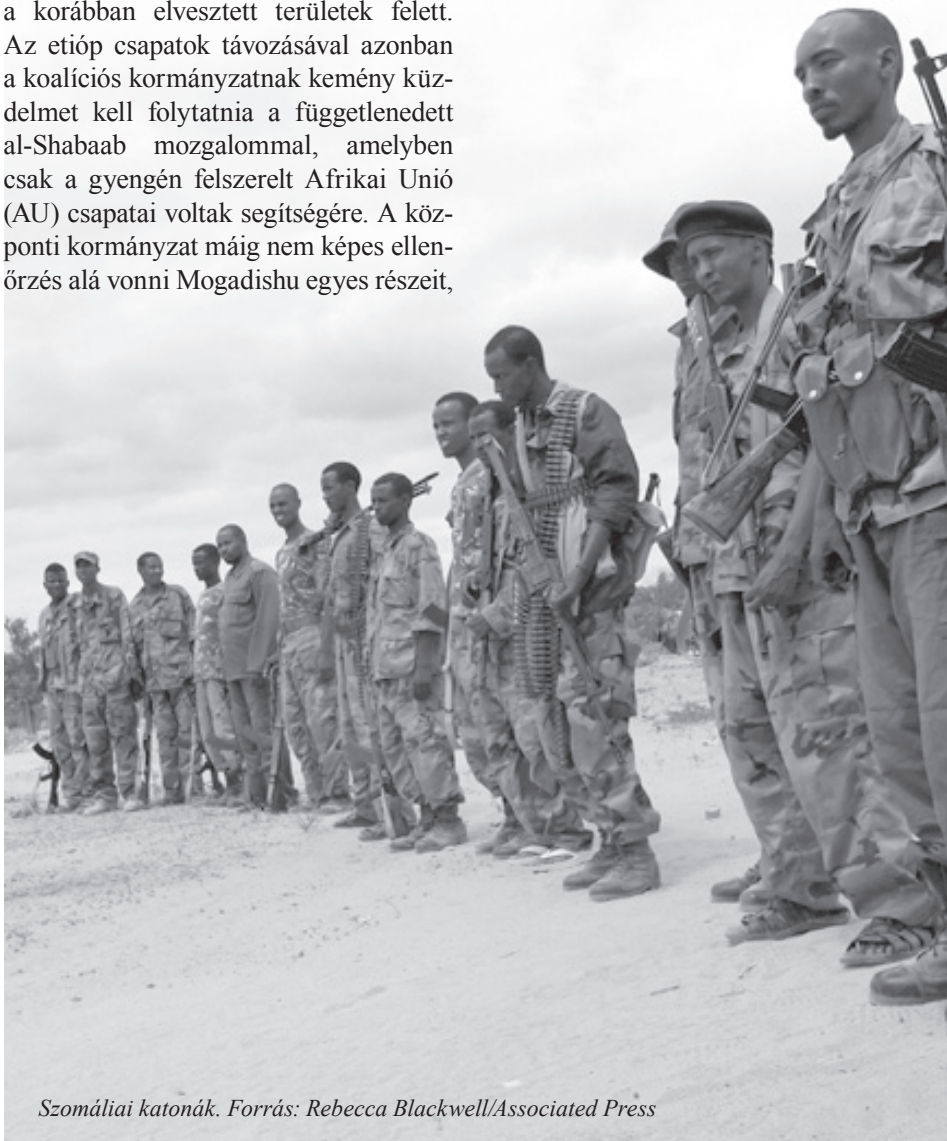
Miután Aidid ellen ejtették az elfogató parancsot, előjött rejtékhelyéről. Gyakorlatilag győzelmet aratott, az Adisz-Abeában megtartott béketárgyalásra 1993 decemberében amerikai kísérettel utazott, mint az amerikai diplomácia által olyan klán vezérnek tülilálva, mint aki jelentős folytonosságot jelent Szomália jelenében. Az amerikai kivonulás 1994 márciusában véget ért. A katonai misszió nem sokat ért el, 44 amerikai katona halt meg, köztük 30 harcokban esett el, a szomálik 2000 embert veszítettek csak az Aidid után folytatott vadászat alatt. A segélyszervezetek működése az amerikaiak távozása után még kétségbeejtőbbé vált.⁵⁸

1995 márciusában az Egyesült Államok kivonulása után egy évvel az ENSZ is elhagyta Szomáliát. A nemzetközi közösség kudarcának következtében az anarchia tovább mélyült az országban, teret engedve a szélsőséges csoportok megjelenésének. Aidid 1996 augusztusában merénylet áldozata lett, halálával egy időben iszlám politikai csoportok emelkedtek fel, akik szándéka a saria iszlám jogrendszer bevezetése volt az ítélkezés és a törvénykezés területén. A létrejövő Islamic Court Union (ICU – Iszlám Bíróság Unió) az ekkoriban már létező átmeneti föderális kormányzat, a Transitional Federal Government (TFG) riválisa lett, és csakhamar uralma alá hajtotta Szomá-

lia népesebb déli területeit Mogadishuval együtt. Az Islamic Court Union sorából emelkedett ki az al-Shabaab csoport, amely szoros kapcsolatokat ápolt az al-Kaidával. 2006 decemberében, amerikai támogatással etióp csapatok nyomultak be az országban, megdöntve az ICU hatalmát, helyreállítva a TFG „uralmát” a korábban elvesztett területek felett. Az etióp csapatok távozásával azonban a koalíciós kormánynak kemény küzdelmet kell folytatnia a függetlenedett al-Shabaab mozgalommal, amelyben csak a gyengén felszerelt Afrikai Unió (AU) csapatai voltak segítségére. A központi kormányzat máig nem képes ellenőrzés alá vonni Mogadishu egyes részeit,

nem beszélve az ország déli területeiről, ahol több város is az al-Shabaab irányítása alatt van.

Szomáliában a helyzet nem sokat változott az 1990-es évek eleje óta, leszámítva azt, hogy a konfliktusban most már elsősorban szervezetek, illetve a kormányzat küzdenek egy-

Szomáliai katonák. Forrás: Rebecca Blackwell/Associated Press

mással a hatalomért, és nem pedig a hadurak. A szélsőséges iszlám szervezetek részben az évszázad szárazsága által kiváltott éhínségre való tekintettel ugyan beengedték a segélyszervezeteket területeikre, de állandó összecsapások zajlanak köztük és a kormányzat, valamint az AU csapatai közt.

Az 1992-ben indított amerikai hadművelet, ténylegesen érdek nélküli béketeremtő misszióknak indult. Ugyanakkor a politikai vezetésben nem volt meg az akarat arra, hogy az elhúzódo béketeremtő és nemzetépítő folyamatokat akár éveken keresztül is támogassa. Az Egyesült Államoknak talán egyedülálló lehetősége volt akkor, hogy Szomáliában békét teremtsen, de az említett hibák következtében ezt a lehetőséget elszalasztotta. Szomália helyzete az elmúlt két évtizedben nem sokban változott, nem úgy a nemzetközi helyzet.

Az 1990-es évek elején az Egyesült Államok kivételes pozícióban volt a nemzetközi porondon. A hidegháború megnyerése, valamint az azt követő első öbölháborúban aratott gyors győzelmének következtében, Washingtonban megvolt az akarat és a szándék arra, hogy bizonyos konfliktusokban a világ csendőrének szerepében járjon el. Azonban az utóbbi évek afganisztáni és iraki háborús erőfeszítései, valamint a világ-gazdasági válság által okozott nehézségek következtében gyakorlatilag kizárható, hogy az 1992-1994-es béketeremtő és békefenntartó misszióhoz hasonló megismétlődjön. A fent említett körülmények miatt nem várható, hogy az Egyesült Államok, de akár csak a Nyugat egy újabb elhúzódo és óriási erőforrásokat igénylő bizonytalan kimenetelű

háborúba fogjon bele egy gyakorlatilag kaotikus országban, pusztán béketeremtés céljából. Az éhínséget kiváltó főbb okok megismétlődtek, a béketeremtő erőfeszítésről ugyanez valószínűleg nem lesz elmondható, jelenleg pedig zajlik a kenyaiak által 2011 októberében indított hadművelet az al-Shabaab felszámolására...

Jegyzetek

- 1 Rotberg, Robert I. (2002): The New Nature of Nation-State Failure. *The Washington Quarterly*. Summer 2002. 85. o.
- 2 Uo. 86. o.
- 3 Uo. 88. o.
- 4 Uo. 89. o.
- 5 Uo. 90. o.
- 6 Petersen, Scott (2001): *Me Against My Brother*. Routledge, London–New York, 9. o.
- 7 Uo. 11. o.
- 8 Lowther, Adam B. (2007): *Americans and the asymmetric conflict – Lebanon, Somalia and Afghanistan*. Praeger, Westport, 103. o.
- 9 Uo. 104. o.
- 10 Meredith, Martin (2005): *The Fate of Africa: From the Hopes of Freedom to the Heart of Despair*. PublicAffairs, New York, 464-466. o.
- 11 Lowther (2007): 104. o.
- 12 Meredith (2005): 467. o.
- 13 Lowther (2007): 105. o.
- 14 Meredith (2005): 467. o.
- 15 Lowther (2007): 105. o.
- 16 Meredith (2005): 467. o.
- 17 Uo. 468. o.
- 18 Uo.
- 19 Uo.
- 20 Uo. 469. o.
- 21 Lowther (2007): 105. o.
- 22 Lowther (2007): 106. o.
- 23 Petersen (2001): 26-32. o.
- 24 Petersen (2001): 37-41. o.
- 25 Lowther (2007): 107. o.
- 26 UN Security Council Resolution 733 (1992) of 23 January 1992

- 27 UN Security Council Resolution 751 (1992) of 4 April 1992, paragraph 2
- 28 Meredith (2005): 473-474. o.
- 29 Lofland, Valerie J. (2002): Somalia: U.S. Intervention and Operation Restore Hope. In: William, David A, (ed.): *Case Studies in Policy Making & Implementation*. 6th Edition. Naval War College, Newport, 57.
- 30 Operation Provide Relief
www.globalsecurity.org
- 31 Sheehy, Thomas (1992): To Save the Starving, Internationalize the Peacekeeping Force in Somalia. The Heritage Foundation, *Backgrounder* No. 922, December 15.
- 32 Meredith (2005): 475-476. o.
- 33 Lowther (2007): 111. o.
- 34 Petersen (2001): 56-57. o.
- 35 Petersen (2001): 57-59. o.
- 36 Meredith (2005): 476-477. o.
- 37 Stewart, Richard W. (2002): *The United States Army in Somalia, 1992-1994*. U.S. Army Center of Military History, Washington, 10. o.
- 38 Lowther (2007): 113. o.
- 39 Petersen (2001): 64. o.
- 40 Lowther (2007): 114-115. o.
- 41 Petersen (2001): 66-70. o.
- 42 Petersen (2001): 71-73. o.
- 43 Petersen (2001): 73-75. o.
- 44 Petersen (2001): 74-75. o.
- 45 Lowther (2007): 115-116. o.
- 46 Petersen (2001): 93-96. o.
- 47 Petersen (2001): 100-103. o.
- 48 Meredith (2005): 480-481. o.
- 49 Uo. 481-482. o.
- 50 DeYoung, Karen (2006): *Soldier: The life of Colin Powell*. Knopf, New York, 237. o.
- 51 Lowther (2007): 116-117. o.
- 52 Petersen (2001): 103-105. o.
- 53 DeYoung (2006): 237. o.
- 54 Petersen (2001): 106-111. o.
- 55 Meredith (2005): 482-483. o.
- 56 Petersen (2001): 142-147. o.
- 57 Petersen (2001): 147-150. o.
- 58 Petersen (2001): 150-155. o.

Édesanyák és gyermekeik ételért állnak sorba.
Forrás: Farah Abdi Warsameh/Associated Press